Cecilia Nahnfeldt

Människa – kristen – kvinna och präst

Vad det innebär att vara en kyrka som prästviger kvinnor och män, och som också lever med motstånd kring detta faktum. En fråga som aldrig tar slut och hur Svenska kyrkan behöver hantera den. Människosyn, en aldrig avklarad punkt på dagordningen.

”*Varje dag går jag omkring och är kvinna och präst. Jag går alltså inte omkring och är för kvinnliga präster. Jag ÄR kvinna och präst. Det är ingen åsikt. Det är så det är.” (Signa – en berättelse”, s.191–193 i: Utmaning, Präst- och diakonmötet 2006, Svenska kyrkan, Karlstads stift)*

Inte endast trötthet

En våg av trötthet sköljde över mig under våren. Ännu en gång lyftes prästvigning av kvinnor som en fråga, inte som ett faktum. Denna gång utifrån att kvinnor inte ges tillträde till altaret i Svenska kyrkans gudstjänster, och i den allmänna debatten kom det också att föras samman med frågan om prästvigning av personer som inte vill viga samkönade par. Prästvigning som gemensam nämnare. I den här artikeln skulle jag vilja lyfta några perspektiv och samtida berättelser som jag tror kan vara fruktbara för att föreslå vad samtalen kan handla om fortsatt, så att vi inte hamnar i ”hjulspår som vi redan kört upp ur”. Det är också en uppmaning till fortsatt arbete med frågor om genus, sexualitet och teologi. Är det något man lär i samtiden är det, att människosyn aldrig är en avklarad punkt på en dagordning. Människosyn pågår.[1]

Jag menar att det inte är en slump att också Svenska kyrkan behöver göra omtag med synen på människans liv och förväntade bidrag till det gemensamma både i kyrka, samhälle och värld. Det hör till samtal i alla gemenskaper att återigen behöva tydliggöra varför och hur demokrati byggs, upprätthålls och fungerar samt relaterar till människosyn och samhällssyn. Det gäller dock att inte tröttna, även när trötthet känns; att inte sjunka djupt när sorgen över det självklara inte längre är självklart; att våga tänka nya tankar och glädjas åt att det finns ännu mer att lära och kämpa för, trots att dagsrubrikerna upplevs mest vara svarta.

Man kan säga att det finns en etablerad närvaro av prästvigda kvinnor i Svenska kyrkan: 12 biskopar har kyrkan haft sedan 1997 och cirka 55 % av prästerna i Svenska kyrkan är kvinnor 2026. De svenska prästvigda kvinnornas historia sedan 1960 är på flera sätt dokumenterad även om mer forskning alltid är välkommen när det handlar om ett historiskt sett nytt område.[2] Parallellt med att en beskrivning av historien fram till nu kan ses som mycket framgångsrik, finns det också kretsar med en mer konservativ syn på kvinnors roll i församlingars liv, inte minst i liturgin då ofta argumenterad utifrån ekumeniska hänsyn. Det förespråkas också en rollfördelning mellan kvinnor och män i hem och samhälle, där skilda roller ses som mer givna. Det finns ett tal om skillnader mellan kvinnors och mäns kallelser. Detta kopplas inte sällan till en syn på en heteronormativ sexualitet som den normala.[3] När det finns parallella tolkningstraditioner är det av vikt att synliggöra inte bara synsätt, utan också praktiker och konsekvenser. Jag menar att detta arbete endast är påbörjat och hoppas med den här artikeln kunna synliggöra några aspekter av vad det kan innebära för Svenska kyrkan att på nytt diskutera vad det innebär att vara en kyrka som prästviger kvinnor och män, och som också lever med motstånd kring detta faktum.

Öppningar

Det hjulspår jag skulle vilja undvika är den motsättning som fanns under 80-talet då antalet prästvigda kvinnor var betydligt färre, utbildningarna var nyvaknade utifrån nya behov av teologiska diskussioner och då spänningarna var stora mellan så kallade traditionella och så kallade nya mer socialt radikala synsätt.

Att beskriva historiska perioder riskerar alltid att bli stereotypa stillbilder. Jenny Karlsson beskriver detta i sin avhandling *Solidariska i synden: en studie om synd, partikulär identitet och universell mänsklighet*. Hon strävar efter att både synliggöra och kritiskt granska olika perioder av feministteologiska synsätt genom att uppmärksamma risken, lyfta fram skillnader och olikheter och föra diskussionen framåt.[4] Jag lånar också hennes uppmärksammande av olika vågor ge-

”Är det något man lär i samtiden är det, att människosyn aldrig är en avklarad punkt på en dagordning. Människosyn pågår.”

nom de senaste seklen där kvinnors kallelse i hem, samhälle och kyrka har diskuterats inte enbart som skäl att bli präst utan att alls i sin egen rätt bidra i kyrka, samhälle och värld. För liv och samhälle rör sig som i vågor. Det är under förändring, värderingar är inte bestående de relaterar till historiska händelser, livsval och samhälleliga förutsättningar. Karlssons avhandling uppmärksammar hur man behöver göra tolkande omtag i relation till nya förutsättningar och livssituationer. Det behöver även feministisk teologi. Hon öppnar för det.

En annan nyutkommen bok är *12 kvinnors kallelse: Kyrka och samhälle i förändring 1900–195*0 en antologi av Susanne Wigorts Yngvesson och Mia Lövheim, som är berättelser om kvinnors samhälls- och kyrkoengagemang under tidigt 1900-tal och i den meningen del i förberättelser till kvinnors prästvigning. Flera av dessa påverkade utvecklingen till kyrkans prästvigning av både kvinnor och män. Den visar därmed på att beslutet 1958 inte ”kom utifrån”, utan snarare var en rörelse inifrån kyrkan själv. En iakttagelse är att dessa kvinnor hade på olika sätt kontakt eller åtminstone kände till varandra. De var inte enskilda undantag i sin tid. Boken visar också på att engagemang i samhälle och kyrka inte var åtskilt som det ibland beskrivs, samt att kallelsen tog sig många olika uttryck beroende på utbildning, samhällets förutsättningar och den enskilda personens val. Prästvigning var inte för alla ett mål att sträva till. Jag menar att dessa båda böcker pekar mot öppningar. Livet är mer mångfacetterat och fler berättelser återstår. Det finns också behöv av omtag, gällande det som vi trodde oss ha greppat i den ständigt pågående livstolkningen.

När man nu gör ett omtag av diskussionen föreslår jag att man för det första understryker det som feministisk teologi gör på olika sätt, nämligen värnar kvinnors perspektiv. Det gör att fler berättelser behöver komma fram från närtid. Jag kommer ge exempel på det nedan. För det andra menar jag att vad som utgör ett motstånd och vad det innebär att leva med motstånd också behöver bearbetas. Då av organisationen som helhet och både för kvinnor och män. På så sätt menar jag att man kan komma vidare med förståelsen av vad det innebär att vara en kyrka som prästviger kvinnor och män, och som också lever med motstånd kring detta faktum.

Under 2017–2018 samlades ett antal berättelser in av #Vardeljus, Svenska kyrkans #MeToo-upprop. Dessa diskuterades och bland annat gjordes en rapport till kyrkostyrelsen av Gunilla Carstensen, och hon gjorde också en analys av några av berättelserna i antologin *Maktordningar och motstånd*.[5] Anne Sörman publicerade också i Svensk Kyrkotidning en artikel med rubriken: *Gud sade ”Varde ljus”, men det vart inte så ljust*, med grund i berättelserna i uppropet.[6] Många var tacksamma över att det gick att börja berätta. Det är inte endast prästvigda kvinnor, men kvinnor som arbetar i Svenska kyrkan som berättar om det som det länge talats tyst om eller inte talats alls. Detta berättande är mer avgörande för kyrkan än vad det kanske uppmärksammats för just för att det bryter en tystnad.

Fler berättelser i början av 2000-talet är publicerade i boken *Utmaning* som var del av präst- och diakonmötet 2006 i Karlstads stift och utgivet av Karlstads stift. Prästmötet hade temat *Befriande 2006*. De frågor som ställts av biskop Esbjörn Hagberg inför mötet var: Vad ger dig kraft i ditt arbete? Vad tar kraft från dig? Samtliga präster och diakoner inbjöds att skriva. Det ledde till att två böcker gavs ut med namnen *Närvaro* respektive *Utmaning*.

Sju prästvigda kvinnor i Svenska kyrkan i samma stift – alla prästvigda runt 1990. Tio år senare möttes de och delade samma oro: ”Hur ska jag klara av att arbeta i kyrkan?” De kände fortfarande kallelsen – och var också utmattade. Detta var den första generationen som inte var den prästvigda kvinnan, utan en av de prästvigda kvinnorna. Att vara ung, att bli mödrar efter att ha prästvigts. Allt detta och mycket mer krävde förhandlingar med kyrkoherdar, kyrkoråd, kollegor och människors uttryckliga förväntningar. De (varav jag var en) skrev 6 gemensamma texter. De är ett exempel på prästvigda kvinnors situation och reflektion över sin roll och identitet i Svenska kyrkan under tidigt 2000-tal. I den meningen är de ett tidsdokument och påminner på ett unikt sätt om en fas av prästvigda kvinnors historia nämligen då prästvigda kvinnor blev vanligare. Det var inget som bara hände. Det var också ett steg som krävde sitt. När man ser tillbaka kan man fundera över att de prästvigda kvinnornas texter hamnade i boken med titeln Utmaning och inte i boken med titeln Närvaro.

Jag väljer två exempel. Det första kommer ur texten *Signa – en berättelse.*

> ”Att blunda för det bittra är att stå skyddslös och inte ta vara på varandras erfarenheter. Att prata om det bittra är att vara modig nog att tro att det finns de som förstår och vill en väl.”

Det är ett citat ur upplevelsen av att vara ensamma och helt utan stöd för att skapa en prästidentitet utifrån att vara kvinna. Få förebilder och ett otydligare motstånd. En sa: ”Det är inte så att jag möter motstånd, men ingen är stöttande.” Snarare var upplevelsen att man förväntades vara tacksam för vad de tidigare generationerna kämpat för. Kanske uppfattades denna generation som gnällig. Ett annat sätt att förstå det är att en prästvigd kvinna förväntades vara det på egen hand, och det handlade inte om att kyrkan förändrades genom att både män och kvinnor prästvigdes. Eller gjorde den det – men det märktes främst för de kvinnor som bar förändringsansvar i vardagen? Steget att samlas i en grupp som möttes kontinuerligt var en sorts självhandledning till exempel för att hantera bitterheten. Men om man läser Maud Eduards bok *Förbjuden handling*, öppnade denna självorganisering för mer. Det öppnade för självdefiniering, vilket är mer än eget stöd. Denna definiering blev för var och en, en plats att finna sin väg vidare. Genom att förenas i en

»

kollektiv handling, uttrycker kvinnor en egen medvetenhet, men de ifrågasätter samtidigt mäns privilegium att vara en öppen, skiftande och flytande kategori.[8] Det vill säga en prästvigd

”Så tröttna inte på samtalen. Undvik inte. Lyssna. Berätta. Skriv.”

kvinna kan också vara på många skilda sätt och behöver inte leva upp till andras stereotypa (?) förväntningar. I detta ingår rätten och plikten att tolka liv och tro, en förutsättning för att bli de förebilder som saknades.

Ett andra citat kommer från texten: Kvinna, präst och uniform.

> ”Förväntningarna på mig som ung kvinna och präst kolliderar med gamla bilder om hur det bör vara när jag som präst pratar, tar plats, uttrycker en åsikt eller bara lyssnar. --- Håller jag mig till flickans rum blir jag mindre hotfull, blir mer begriplig.”

Att den mer flickiga framtoningen både gav rum, men alltid ett begränsat och av andra definierat rum, var en beskrivning flera kände igen. Att det var obekvämt när man framträdde som en vuxen kvinna. Iris Marion Young skriver om detta i boken Tjejkast, att skillnaden mellan flickan och kvinnan handlar om utrymme. Hur mycket utrymme behöver du? Hon kallar det för hämmad intentionalitet (*Inhibited intentionality*) som är en nyckel i att förstå kvinnlig kroppslig upplevelse. Det är att lära sig att hålla tillbaka. Det är här som motståndet plötsligt blir mycket mer än enskilda personers hindrande av kvinnor. Det handlar om kultur, vilket också konstaterades i arbetet med #Vardeljus. Kanske är det här kyrkan står och stampar. Det motstånd som förut bars uttryckligen av enskilda ser annorlunda ut. Snarare bärs det av frånvaro, tystnader och bristande stöd.

Vägar framåt

Svenska kyrkan kan utveckla en miljö där män och kvinnor verkar under samma förutsättningar och förväntningar genom att inte visa på en trötthet, när nya generationer av kyrkoarbetare börjar vilja berätta om sådant som bekymrar. I en kyrka som bejakar prästvigning av kvinnor såväl som män kan inte nya tolkningar växa fram i tystnad. Det handlar om att lyssna till berättelser om vägen framåt, om vad som saknas, hur förväntningar uppfattas och ges ibland medvetet ibland inte. Och en särskild notering ger jag mig själv: min erfarenhet är inte längre de ungas. Men med min erfarenhet kan jag lyssna till det som de bidrar med. Inte för att de identifierar sig med ett visst kön eller inte. Men de bidrar därför att de är ”de nya röster som sjunger”.

Man behöver också omdefiniera vad motstånd är och hur det tar sig uttryck. Signa kämpade för att hålla fokus på sin egen respons, inte motståndarnas reaktioner. Inte minst när de publicerade under allas namn, och alla kollegors intresse handlade om vem som skrivit vilken text inte vad de skrivit om.

Jag menar att begreppet counter-conduct (mot-handling) som Michel Foucault introducerar. Det vill säga att kämpa mot andras försök att bestämma hur andra ska bete sig. Exemplen från Signa-texterna är alla exempel på mothandlingar. Kollektiv organisering, försök att gå emot den hämmad intentionaliteten genom att inte hålla sig tillbaka och att tillsammans tala om relationer mellan makt och sexualitet och tro utifrån deras erfarenheter av att vara kvinnor, ses som kvinnor och definieras som något annat utifrån deras kroppar.

Vi är inte klara än!

Så tröttna inte på samtalen. Undvik inte. Lyssna. Berätta. Skriv. Vi är inte färdiga med människosyn. Att se människan är grundläggande i det teologiska. Allt från bemötandet av dem som närmar sig kyrkliga verksamheter, till dem som modigt vågar sig på en utbildning, de som kliver in och tar ansvar och ledarskap. Det är dags att gå vägen vidare i att våga vara en kyrka som vet att ta tillvara kvinnor och män på lika villkor både i ämbete, kyrkbänk, eller bara i den vardag där kyrka och samhälle vävs samman. Detta mer som en uppmaning till kyrkans ledare och beslutsfattare, än till den enskilda.

CECILIA NAHNFELDT
Professor i praktisk teologi,
Åbo Akademi och prost h c

Noter

1. Delar av innehållet kommer från min presentation vid ett symposium, Lunds universitet, anordnat av Alexander Maurits och Frida Mannerfelt - *Connections and Challenges in the Study of Women's Ordination*, 27-28 april 2026.
2. Sjöberg, Lina och Hössjer Sundman, Boel. *Du ska bli präst: livsberättelser 50 år efter kyrkomötets beslut*. Verbum, 2008. Mannerfelt, Frida, och Alexander Maurits. *Kallelse Och Erkännande: Berättelser Från De Första Prästvigda Kvinnorna I Svenska Kyrkan*. Göteborg: Makadam, 2021. Birkoff, Nina och Helmersson, Catharina (red). Kvinna och biskop. De *12 första i Svenska kyrkan*. Verbum, 2026.
3. Utrymmet i artikeln gör att jag inte fördjupar detta spår, men vill markera att jag menar att det finns samband mellan människosyn och synen på sexualitet.
4. Karlsson, Jenny. *Solidariska i Synden: En Studie Om Synd, Partikulär Identitet Och Universell Mänsklighet*. Åbo Akademis förlag, 2026. s. 43.
5. Ganetz, Hillevi (red). *Maktordningar Och Motstånd: Forskarperspektiv På #metoo I Sverige*. 2022.
6. Sörman, Anne, ”Gud sade ”Varde ljus”, men det vart inte så ljust”, *Svensk Kyrkotidning nr 10*, 2018. s. 293–297.
7. Utmaning, Karlstads stift, 2006. s. 193.
8. Eduards, Maud. Förbjuden handling: *Om kvinnors organisering och feministisk teori*. Liber, 2001.
9. Young, Iris Marion. *Att kasta tjejkast: Texter om feminism och rättvisa*. Atlas, 2000.